

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

*«Χάνουν δὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γενικῶς ἡ παγκόσμιος
ποίησις ἔναν ἀπὸ τοὺς ἀξιωτέρους ἀντιπροσώπους των».*

Αὐτὴ ἡ συμβατικὴ κατακλείδα ἀπὸ τὴν νεκρολογία τῆς «Ἀκροπόλεως» τοῦ 1933, ἐπέπρωτο, ἀπὸ σύμπτωση, νὰ ἐκφράζει τὴν ὀριστικὴ γνώμη τῆς κριτικῆς γιὰ τὸν Καβάφη.

Οἱ πονηρίες τῆς ἀγωνιώδους σκηνοθεσίας του ἐπὶ ὀλόκληρη τριακονταετία γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ὑστεροφημίας του ἀποδείχτηκαν ἄχρηστες μπρὸς στὴν αὐθύπαρκτη δύναμη ποὺ ἐνεῖχεν ἡ ἴδια ἡ οὐσία τοῦ ἔργου του.

Σημαντικὰ βοηθάει σήμερα στὴν προβολὴ τῆς καὶ ἡ κατάπτωσή των. Ἡ ἀναστροφή τῶν κοινωνικῶν ὄρων, ἡ διάβρωση τῆς ἠθικῆς, ἡ ὑποτίμηση τῶν ἀνθρώπινων ἀξιών, δημιούργησαν στὸ μεταπολεμικὸ ἄτομο ἓνα κλίμα ἀπαισιόδοξου σκεπτικισμοῦ, μιὰ συγκρατημένη ἐπιφυλακτικότητα, μιὰ αἰσθησιολογία ἐρέβους καὶ ἀμφιβολιῶν, μὲς στὴν ἀχνὴ τῶν ὀπίσμων πασχίζει νὰ περισώσει ὅ,τι γίνεται ἀπὸ τὴν ἐσώτερὴ του ὑπόσταση.

Ὁ Καβάφης ἔχει νὰ τοῦ προσφέρει ἔτοιμες πολῦτιμες ὑποδείξεις. Κι' εἶναι αὐτὲς ποὺ τὸν ἐπιβάλλουν ὡς τὸν ἀντιπροσωπευτικώτερο διερμηνευτὴ τοῦ μεταπολεμικοῦ ἄγχους.

Πρέπει ὡστόσο τὰ ὀμολογηθεῖ πὼς ἡ ἐπιβολὴ του δὲν συνοδεύεται μὲ συμπάθειες συναισθηματικῆς ὑφῆς, σὰν ἐκεῖνες ποὺ συνέδεαν ἄλλοτε τοὺς ἀναγνώστες μὲ ποιητὲς ἔστω καὶ χαμηλότερης σημασίας. Ἴσως ἀπὸ διαίσθησι πὼς ὁ Καβάφης δὲν ἐκφράζει τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο παρὰ ἀπὸ μιὰ

ἀπόλυτα προσωπικὴ σύμπτωση.

Ἡποίησή του κυοφορήθηκε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀδιατάρακτης μακαριότητος, στὴν ταχτοποιημένη καὶ ἀσφαλῆ Ἀλεξάνδρεια, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ὀδεύει νικηφόρα στὴν ἐθνικὴ του ἐξάπλωση. Σὲ μιὰ ἐποχὴ δηλαδή ποὺ δὲν εὐνοοῦσε τὴν προφητικὴ του ἐνόραση καὶ δὲν δικαιολογοῦσε τὴν προκαταβολικὴ συνοφρύωση. Κι' ἀκόμη, δὲν ἦταν μῆτε τὸ βάρος τὸ στιφὸ τῆς φιλοσοφημένης του ἀποκαρδίωσης ποὺ ὀπλιζε μὲ δύναμη τὸν διεισδυτικὸ στοχασμὸ του.

Ὁ Καβάφης ξεκίνησε ἀπὸ δική του ἀφειτηρία. Καὶ κρύβοντας ἀπεγνωσμένον νὰ τὴν διάστροφη κλίση του σὲ γενικούς καὶ ὀρίστους συμβολισμοὺς πέτυχε ἀνεπιδιώκτα μιὰν ἀντιστοιχία μὲ ἐποχὲς ποὺ δὲν τίς ἐμάντευε. Ἡποίησή του, ἀλληγορικὴ ἔκφραση τοῦ πιδὸ ἔγκλειστου ψυχισμοῦ πῆρε ἔτσι ἀπίθανες διαστάσεις καθολικότητος.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς συνάντησε πολλὴν καὶ εἰρωνεία καὶ χλεύη καὶ ἀντίδραση. Ὁ στίχος του ξάφνιασε σὰν ἀπροσδόκητο σύμφυρμα ἱστορίας καὶ σκέψης-ἓνα παιγνίδι πεζολογικῆς σπιδὸ δαιοφάνειας ποὺ ἀμφέρεπες ὡς ποιδὸ σημείο ἔπρεπε νὰ τὸ πάρεις στὰ σοβαρά.

Ὁ ἀρχικός, ὁ ἀπευθείας ὀριμος Καβάφης τῆς φιλοσοφικῆς ἀλληγορίας συνάντησε τὴν ἀδιαφορία τῆς κριτικῆς, ποὺ τὸν κύκλωσε ὡστόσο μὲ λατρευτικὸ φανατισμὸ περὶ τὸ τέρμα τῆς

ποιητικής του θητείας.

Ἄλλὰ ἡ προσέγγιση τοῦ τέλους ἐγέμιζε πιά ἀπὸ κυνικὲς ὁμολογίες, ἀπὸ ἀνοιχτὴ ὑποχώρηση στὸ λαὸ τῶν καταδικασμένων ἐπιθυμιῶν. Χρειάστηκεν ὁ Καβάφης τοῦ 1900 νὰ σώσει ἐκεῖνον τοῦ 1920.

Κι' ὕστερα ἀνάμεσα, στὰ δυὸ ἄκρα, ἀνάμεσα στὸ μεστὸ σύμβολο καὶ τὴν ἀκάλυπτη τολμηρότητα, ὑπάρχει ἡ πλούσια κλίμακα τῶν ἀποχρώσεων μὲς στὶς ὁποῖες ζητάει νὰ περιφρουρηθεῖ.

Ντύνει τὸ πάθος του μὲ τὴν ἐκλέπτυνση. Τὸ δικαιολογεῖ μὲ τὴν ἱστορία. Τὸ φορτώνει σὲ νωχελεῖς ἔφηβους τῆς φθορᾶς. Τὸ μετουσιώνει σὲ ὠραιοπαθῆ ὑποταγὴ μὲρὸς στὸ κάλλος τῆς νεότητος.

Μετατέθει στὰ ἐξαυλωμένα τοπία τοῦ παρελθόντος του τὴν ποταπὴ καθημερινότητα, γιὰ νὰ στίλβει ἀπὸ κεῖ, φιλτραρισμένη στὴν ἀπόσταση, ἡ ἀλγυινὴ χορᾶ τῶν αἰσθήσεων.

Δίνει τὰ ἐρωτικά του ὁράματα σκιασμένα στὸ ρευστὸ φῶς τῆς μνήμης, ἔλλειπτικά, μισοειπωμένα, ἀποσιωπούμενα, μὲ τὴ μεθυστικὴ θλίψη τῆς ὠρότητας, μὲ τὸν ὀξὺ τόνο τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἐπαιτώντας μιὰ λύτρωση ἀπὸ τὶς ἠθικὲς, τὶς ἐσωτερικὲς ἀσυμφωνίες του.

Λειλὸς ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος, ἔνοχος ἐναντι τοῦ παρόντος, κάνει περιοχὴ τῆς καταφυγῆς του τὸ παρελθόν. Ἔτσι ὁ ἐκ προθέσεως συνθέτης ἡδονιστικῶν ποιημάτων, γίνεται ἀπὸ σύμπτωση καὶ ποιητὴς στοχαστικός, φιλοσοφικός, γεμᾶτος ἀπ' τὴν πικρὴ γεύση ποῦ κατακάθισε στὶς μακρινὲς διασταυρώσεις τῆς ἱστορίας. Σ' αὐτὲς τὶς διασταυρώσεις ἀνεκάλυψε, χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται, ἀντιστοιχίες τῆς ταραγμένης ἐποχῆς μας.

Ἔτσι, αὐτὸς ὁ ἐμμανὴς τοῦ παρελθόντος, γίνεται ποιητὴς τοῦ μέλλοντος. Αὐτὸς ὁ διερμηνέας τοῦ ἑαυτοῦ του, γίνεται ποιητὴς κάθε πάσχοντος

συνανθρώπου. Αὐτὸς, ὁ ἐπιρρεπὴς στὶς ἀδυναμίες, γίνεται διδάσκαλος τῆς αὐτοδύναμης.

Ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης τοῦ ἀντιπαρέρχεται ἀδιαμαρτύρητα τὸν Καβάφη ποῦ ζεῖ μὲ τὴ σάρκα. Προσπερνᾷ μὲ συμπάθεια τὸν ποιητὴ ποῦ ἠδύνεται μὲ τὴν ἀνάμνηση. Ξέρει νὰ βρῆσκει κάτω ἀπὸ τὰ πλαστὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας τὴ σκεπασμένη αὐτοβιογραφία.

Ἄλλὰ καὶ ξέρει, κάτω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ περίπτωση, νὰ διαβάσει τὸ καθολικὸ ἀνθρώπινο δρᾶμα.

Ὁ Καβάφης εἶναι μόνος πικρὸς καὶ σοφός.

Ἄλλὰ ἡ σοφία του τραγουδάει μὲ μιὰν εὐαισθησίαν κατάκοπη. Ἡ πίκρα του λυτρώνει. Καὶ ἡ μοναξιά του νομοθετεῖ.

Κάθε του ποίημα ἐνέχει μεστότητα τόσο περιεκτικὴ ποῦ ἀρκεῖ γιὰ ὄλες τὶς καταδρομὲς τῶν βιοτικῶν περιπτώσεων. Κάθε στίχος του ὑποκαθιστᾷ ἓνα λανθάνον ἀπόφθεγμα. Καὶ κάθε ἀπόφθεγμα κλείνει μιὰ εὐστοχα ἀνορυγμένην ἀλήθεια.

Δὲν εἶναι χωρὶς λόγο ποῦ τὸν εἶπαν τὸν πιὸ ἐξελιγμένο τῶν τυμβωρύχων, τὸν πιὸ πονηρὸ τῶν ἀρχαιοκάπηλων.

Ἔτσι ποῦ ἐπισκοπεῖ ἀπὸ τὰ παρασκήνια τῆς ζωῆς, μὲ τοὺς φακοὺς τῆς ἀρνητικῆς του γνώσης ψηλαφώντας μέσα στὸ χρόνο γιὰ ν' ἀποσπάσει περιπτώσεις ὁμοιοπαθεῖς ποῦ θὰ τὸν δικαιολογήγουν, ἀποσυνθέτει τ' ἀπατηλὰ ξεγελάσματα. Τὰ ἐπίσημα λόγια, τὰ μεγάλα ἰδανικά τὰ ξεσκεπάζει. Ρίχνει τὸν προβολέα τοῦ σαρκισμοῦ του στοὺς ἥρωες τὴν ὥρα τῆς μικρότητάς τους.

Καὶ σὲ κάνει νὰ τοὺς δεῖς κομπάρσους ἄβουλους. Νὰ δεῖς τὸ ψεῦδος κάτω ἀπ' τὴν αἴγλη. Τὸν κάματο κάτω ἀπὸ τὴν ὀρμή. Τὸ κενὸ κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

Στὴν ἀνηλεῆ ἀναγκαιότητα τῶν

φυσικῶν νόμων οἱ ἀνθρώπινες προσ-
πάθειες ἀποτελοῦν κούφη διακοσμη-
τικὴ εὐτέλεια. Μοιάζει ἀνόητο τὸ πα-
ράπονο ὕστερα ἀπὸ ἐνοχλήσεις ἀπε-
ρίσκεπτες, ὅταν δεῖς ἢ ὅταν γευτεῖς
ἀπροετοίμαστος πιά, ὅταν εἶναι ἀργά
πόσο μάταια εἶναι ὄλα.

Ὁ Καβάφης σοῦ ἐνσταλάζει τὴν ὑ-
ποψία. Σὲ χαμηλώνει στὴν ἐπιφύλα-
ξη. Σὲ συνθλίβει σὲ ἀναπάντητα δι-
λήμματα, γράφοντας γιὰ πράγματα
ποῦ νομίζεις πῶς ἤξερε ὅτι θὰ γίνουν.

Γίνεται ἔτσι παντοτεινὰ ἐπίκαιρος
μὲ μιὰ προφητικὴ σύμπτωση ποῦ τὸν
κάνει νὰ φαντάζει καὶ κλασσικός.

Ὑπογράφοντας τὴν ἐπαίσχυνη
συνθηκολόγηση τῆς ζωῆς του, μᾶς διο-
χετεύει χωρὶς μάταιον στόμφο, ἀπλᾶ
καὶ λιτά, τὸ τραγικὸ ἀπόσταγμα τῆς
ντροπῆς του.

Ἀλλὰ μαζί μὲ τὴν ἐπίγνωση τοῦ
αὐτοεξευτελισμοῦ του θὰ δώσει καὶ
τὴ συμβουλὴ τῆς ἀξιοπρεποῦς καρτε-
ρίας. Ἡ ἐγκατάλειψη στὸ εὐτελὲς καὶ

ἡ ἔφεση γιὰ τὸ τέλειο συμβαδίζουν
στὸ ἔργο του. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὴν
ἀδυναμία του, ἡ δεύτερη τὸ ἰδανικὸ
του.

Θὰ ἐξομολογηθεῖ τὴν πληγὴ του
νὰ λυτρωθεῖ, ἀλλὰ θὰ διδάξει τὴν
πεῖρα του νὰ λυτρώση.

Σὲ ὁδηγεῖ νὰ δεῖς ἀπὸ πρὶν τὰ θρύμ-
ματα τῶν σχεδίων του. Καὶ σὲ ὁδηγεῖ
ἡσυχᾶ, παραινειτικά, μὲς ἀπὸ τὰ ρη-
μαγμένα τοπία τοῦ δικοῦ του σκεπτι-
κισμοῦ, μὲ τὴ διακριτικὴ θλίψη του,
τὴ συγκοκισμένη μὲ δαπάνη ὀλόκλη-
ρου βίου, μὲ τὴν εἰρωνιστικὴ του διά-
θεση ποῦ συμπυκνώνει ὄλο τὸ νόημα
τῶν ἐγκοσμίων.

Ὁ Καβάφης σὲ περνᾶ μὲς ἀπὸ τὰ
ἐρείπια τῆς ἴδιας του ψυχικῆς ὑπαρ-
ξης γιὰ νὰ ὑποδείξη τὴν ὑπερήφανη
στάση, τὴ γενναίαν ἐγκαρτέρηση, τὴν
ἀτομικὴν ἀκεραιότητα.